

AZ AJÁNLÓ BIBLIOGRÁFIAI MUNKA ÖTÉVES PROGRAMJA

II.

Cikkünk első részéből világosan kitűnt, hogy a következő öt éves terv nem oldja meg az ajánló bibliográfia minden kérdését. Számolva korlátozott lehetőségeinkkel, a program csak a legszükségesebb bibliográfia típusok kialakítását és a leglényegesebb témák kidolgozását célozza: a legfontosabb szakterületeken tájékoztató, összefoglaló bibliográfiákat (bibliográfiai kalauzokat), személyi bibliográfiákat és — a voltaképpen az ajánló bibliográfián kívüleső, de a közművelődési könyvtárak tájékoztató gyakorlatában rendkívül fontos — folyóiratrepertóriumokat fogja át.

Problémák és ellenvetések

A fenti, viszonylag szerény célkitűzéssel kapcsolatban jónéhány kérdés és ellenvetés merült fel:

Az Országos Könyvtárügyi Tanács közművelődési könyvtári tagozatának az elmúlt év végén tartott ülésén az ajánló bibliográfiai tervezés ismertetett irányvonalával kapcsolatban az az aggály hangzott el, hogy a kétségtelenül legfontosabb típusokra való koncentráció nem okoz-e műfaji elszegényedést, valamiféle uniformizálódást? Nem volna-e helyesebb az ajánló bibliográfiák legkülönbözőbb típusait elterjeszteni? Véleményünk szerint a műfaji „gazdagságunk” voltaképpen nagy szegénységet takar. A súlyos stenciles füzetekről az ékesen illusztrált luksusz bibliográfiáig mindenféle tárgyú és tartalmú bibliográfiai változat megtalálható, de ha a kérdést abból a szempontból vizsgáljuk meg, hogy ezek a bibliográfiák milyen teljességgel elégítik ki a társadalmi szükségleteket (pl. hézag nélkül vannak-e meg a legfontosabb szakterületek bibliográfiai, tájékoztatói szempontból legfontosabb bibliográfiai kalauzai, a legfontosabb írókat bemutató, munkásságukról számot adó bibliográfiák), akkor szorongás fog el bennünket, mert az *ajánló bibliográfiák* használatának az egyik alapja éppen a bizonyos fokú tematikai teljesség. Mindaddig nem válhat a bibliográfia a könyvtáros munkaeszközzé, amíg egészen esetleges, hogy valamely témában van-e a szükségletnek megfelelő bibliográfia vagy sem.

Akik az ajánló bibliográfiáknak a régebbi tájékoztatói gyakorlatban alig használható változatait kívánják továbbra is fejleszteni, azok elsősorban a propaganda szempontokat szokták hangsúlyozni, a bibliográfia irodalom-propaganda jellegét emelik ki. Az indítékok természetesen mindig valami *fontos politikai* vagy *irodalom-politikai* cél szolgálatja: pl. antifasiszta könyvek propagandája, antiklerikális művek olvastatása, a munkásmozgalmi tárgyú szépirodalmi könyvek olvastatása, a szocialista brigádok segítése stb. Ki tagadná, hogy ezek az irodalompropaganda legfontosabb területei közé tartoznak? Ki tagadná — hogy ha ezeket a törekvéseket bibliográfiai eszközökkel határozottan segíteni lehetne, nem ezek lennének-e a legfontosabb bibliográfiák? A gyakorlatban azonban e nemes céllal készült bibliográfiák *szinte hatástalanok maradtak*.

Bátran szembe kell néznünk ezzel a kérdéssel! Minden gyakorló könyvtáros tudja, hogy az olvasók (kivéven a meghatározott propaganda feladattal megbízott propagandistákat) nem igen jelentkeznek olyan igénnyel, hogy most pl. antiklerikális regényeket vagy munkásmozgalmi regényeket kívánnak olvasni, vagy éppen antifasiszta regényre vágnak. Persze hogy terjedelmes bibliográfiákat sem tanulmányoznak végig ilyen célból, ezért az ilyenek hatástalanok propaganda szempontból is. Az olvasó közvetlen irányítására ott van a könnyen áttekinthető, a megfelelő alkalomhoz kötött, tehát éppen ezért az érdeklődést felkeltő és kielégítő *röplapbibliográfia*.

A könyvtárosnak pedig, akinek az egész irodalom ismerete alapján kell tudnia, hogy az egyes művek jelleg, zsáner szempontjából hova, milyen olvasónak valók, *mennyivel nagyobb* tájékoztatást nyújt, mennyivel nagyobb referenzértékű az irodalom valamely körének általános összefoglalása, amelyen belül *minden műről* tudja, milyen irodalmi értékű, hova tartozik, kinek való.

A tematikai teljességre törekvés, a bibliográfiának a referenz szolgálatába állítása tehát egyáltalán nem megy a bibliográfia propaganda funkciójának rovására. Ha a propagandát úgy fogjuk fel, mint a társadalmi szükségletnek megfelelő irodalom iránti igénykeltést, a könyvtáros nem is érheti be az alkalmi ajánlások szegényes koszorújával. Amint a szabadpolc rendszert megelőző időszak „bökődőit” vagy válogató polcait a gazdag szabadpolcos térben a tartalmi *kiemelések* vagy kiállítások pótolják, úgy a nagy bibliográfiai kalauzok is magukban foglalják a tematikai, a nehézségi fok stb. tekintetében szükséges kiemeléseket, mégpedig a régivel sokkal tökéletesebb, gazdagabb mutatói rendszerével.

Hazafelé a könyvtárból

Kriss Géza felv.

A programnak néhány, bizonyíthatóan legfontosabb bibliográfiatípusra való korlátozása sem uniformizálást, sem elszegényítést nem jelent. A kiválasztott műfajokon belül a szerkesztői kezdeményezésnek és leleményességnek bőséges tere marad. A program viszont lehetővé teszi a szűkös, eddig meglehetősen szétforgácsolt szellemi kapacitásnak a fontosabb vállalkozásokra való koncentrálását, ami egyúttal azt is jelenti, hogy kapacitáshiány miatt automatikusan elsorvad az öncélú bibliográfiai burjánzás; témafelelősökre bizza a már kidolgozott témák távlati gondozását; s a maga szabta kereteken belül, a bürokratizálás veszélye nélkül hatékony koordinációt biztosít. Az országos koordinációt ugyanis csak a kiemelt, országos témákra terjeszti ki, s szabad kezdet ad a helyi tájékoztatást szolgáló, lényegében röplap-jellegű bibliográfiák előállítására.

Helyi jellegű bibliográfiai tevékenység

A könyvtárak tájékoztató tevékenységének vizsgálatából kiderül, hogy bizonyos politikai, gazdasági események, időszerű kérdések stb. kapcsán igen sokan fordulnak a könyvtárhoz azonos kérdéssel. Helyes, ha a könyvtár az ilyen kérdések tömegesebb feltevése esetén — vagy már a szükségleteket előre látva, azokat megelőzve — úgy állítja össze a legfontosabb irodalmat, mintha egy referenzkérdésre adna választ. A röplapbibliográfiát tehát úgy foghatjuk fel, mint valamely referenzválasz általánosított (aktív) formáját. Az olvasó ugyanis, ha valamely *konkrét kérdésre* kér választ, nem szereti, ha nagyterjedelmű bibliográfiával „öntjük nyakon”, hanem azon legszükségesebb címek együttesét kívánja, amelyek az adott kérdésre megadják a számára szükséges választ.

Ilyen röplap típusok: tanfolyamokhoz vagy előadáshoz irodalom ajánlás, valamely irodalmi esemény, színelőadás, film stb. irodalmi vonatkozásaira utaló jegyzék; időszerű politikai, sport- stb. eseménnyel kapcsolatos irodalom ajánlása. Jelentősége abban van, hogy aktuális, gyors, aktív, tehát elébe megy a szükségleteknek, nagy tömegben állítja elő, az olvasóknak (tanfolyam-hallgatóknak, előadáson résztvevőknek) kiosztják. Megjelenési formájában tehát a reklámhoz hasonló propaganda-, illetve tájékoztató, felvilágosító eszköz. Olvasószolgálati hatékonysága abban

mutatkozik meg, hogy olyanok is kézbeveszik, akik az irodalmi tájékozódás alacsony szintjén vannak.

Ezeket a kis bibliográfiákat a *megyei könyvtárak lehetőleg maguk állítsák vagy állíttassák elő*. Nyilvánvalóan nem lehet megkövetelni minden kis könyvtártól, hogy maga állítson elő nagy tömegben rölpapbibliográfiákat, ez a hálózati központok feladata, mivel az előállítás a hálózat központi funkcióinak egyike. A megyei könyvtárak tájékoztató csoportjai azért alkalmasak erre, mert közvetlen kapcsolatban vannak az olvasókkal, ismerik igényeiket. A bibliográfiai-tájékoztató csoportok tevékenységének nélkülözhetetlen a sokszorosító berendezés. Ilyen felszereléssel és felkészültséggel vállalkozhat csak a megyei könyvtár, hogy az aktualitásokat megragadva, a szükségleteket figyelemmel kísérve gyorsan és hatékonyan irányíthassa területe irodalompropaganda tevékenységét. Sem a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, sem pedig a megyei könyvtárak ilyenfajta bibliográfiai tevékenységét *nem kell koordinálni*, az effajta koordináció korlátozást jelentene. Ebben az értelemben a bibliográfiai tevékenység az aktív tájékoztatás része, a könyvtár aktivitásának fokmérője, a könyvtár társadalmi hatásának felfokozója. -

A megyei könyvtár bibliográfiai tevékenységének fokozása tehát nem választható el a tájékoztató tevékenység fejlesztésétől. Amikor központi ajánló bibliográfiai műhely helyett decentralizáltan kívánjuk megoldani a magyar bibliográfiai ellátás kérdését, nem azt kívánjuk a megyei könyvtáraktól, hogy országos jelentőségű bibliográfiák sorozatgyártására rendezkedjenek be. A megyei könyvtár bibliográfiai tevékenységének területei a következők:

- a) a *helyismereti* tevékenység átáramasztása bibliográfiákkal;
- b) ahol szükség van rá, *hálózati katalógusok* előállítása;
- c) a széleskörű *propaganda* tevékenység ellátása az olvasók, illetve olvasórétegek kezébe adandó rölpapokkal;
- d) végül *egy-egy téma* országos gondozása önkéntes vállalás alapján.

Szervezeti kérdések

A tervek összehangolását a Könyvtártudományi és Módszertani Központ vállalta. A régebben működő bibliográfiai szakbizottság helyett az összehangolás hatékonyabb (bár nem minden tekintetben könnyű) módját választotta. Az összehangolást maguk a bibliográfiai műhelyek irányítói (a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár bibliográfiai osztályának vezetője, a tudományos és a szakkönyvtárak bibliográfiai tevékenységének irányítói, a megyei könyvtárak bibliográfiai referensei, illetve tájékoztató csoportvezetői) végzik, akik évente többször tartanak munkaértekezletet a szükség szerint. (Eddig két tanácskozást tartottak.) Az eddigiek arra mutatnak, hogy a megyei könyvtárak felkészültsége még eléggé különböző: néhány megye országos mértékkel mérve is magas fokon áll, mások még csak a kezdő lépéseket teszik meg. Egyelőre kevés az, amit magukra vállaltak, de bízunk abban, hogy az „első fecskék” megjelenése után minden könyvtár vállal majd egy-egy témát. Egy-egy téma gondos előállítása nemcsak az országos bibliográfiai terv végrehajtása szempontjából fontos, hanem azért is, mert az ilyen vállalkozás lelkiismeretes, gondos végrehajtása a kérdéses könyvtár tájékoztató munkájának, általános színvonalának fokozása szempontjából is nagy jelentőségű.

A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, az általános ajánló bibliográfiák központja nagy apparátusával, eddigi szép eredményeivel, példájával egyrészt segítséget nyújt a többi kisebb bibliográfiai műhelynek, másrészt összehangolja bibliográfiai munkáját a megyeikkel, *kitölti a hézagokat*.

A nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy a szakjellegű ajánló bibliográfiákat — még ott is, ahol bibliográfiai központ áll rendelkezésre — a nagy szakkönyvtárakkal együtt készítik. Nálunk tehát az Országos Műszaki Könyvtárra, az Országos Orvosi Könyvtárra, az Országos Pedagógiai Könyvtárra, valamint az Országos Mezőgazdasági Könyvtárra vár ez a feladat. Kívánatos az egyetemi könyvtárak bekapcsolódása is.

Szólni kell végül a megvalósítás és az országos terjesztés kérdéseiről is. A megyei könyvtárak régebbi bibliográfiai — még a legjobbak is — legfeljebb egy-egy bemutató példány formájában kerültek el a többi megyei könyvtárhoz, a saját hálózaton kívül alig terjednek el. Amint már említettük, a *Népművelési Propaganda Iroda* létrejötté lehetővé teszi a bibliográfiaiakra az országos szükségleteknek megfelelő példányszámú kiadását és országos terjesztését. Ennek megoldása: az országos terjesztésre szánt, központi bibliográfiákat a Könyvtártudományi és Módszertani Központ gondozza, megbeszéli a szerkesztés és a lektorálás kérdéseit, és a kéziratokat a Népművelési Propaganda Irodához juttatja. Az Iroda szerződést köt a könyvtárak-

kal és saját apparátusában (emellett valószínűleg a Könyvtárellátón keresztül is) gondoskodik a bibliográfiák országos terjesztéséről.

A kiadás és terjesztés a következő problémákat veti fel:

Az országos könyvtárak (Országos Mezőgazdasági Könyvtár, Országos Orvosi Könyvtár, Országos Pedagógiai Könyvtár) az eddigi tárgyalások szerint vállalják ugyan a szakjukba vágó ajánló bibliográfiák összeállítását (a kézirat elkészítését), minthogy azonban ez a feladat nem vág közvetlenül feladatkörükbe és a bibliográfiák felhasználása is kívül esik hálózatukon, a bibliográfiák *kiadását* a jövőben sem tudják költségvetésükben előirányozni. Ugyanakkor számolni kell azzal is, hogy fontos témákat — kapacitáshiány miatt — a könyvtárak csak túlóra vagy különmunka igénybevételével tudnak elvállalni. E két probléma áthidalására a Népművelési Propaganda Iroda a következő lehetőségeket biztosítja:

a) Amennyiben a bibliográfiát összeállító könyvtár azt saját hálózatában terjesztani kívánja, a bibliográfia kiadását az Irodánál megrendeli, s az általa rendelt mennyiséget az összes példányszámra eső költség arányában megtéríti.

b) Amennyiben a bibliográfiát összeállító könyvtár azt saját hálózatában nem kívánja terjesztetni, a kéziratot átadja az Irodának, s azt az Iroda az országosan szükséges példányszámban saját hatáskörében kiadja.

c) Amennyiben a bibliográfia összeállítás országosan szükséges, de arra szellemi kapacitás nem áll rendelkezésre, az Iroda a munka elvégzésére valamely szakembernek vagy intézménynek megbízást ad, s ennek szerzői és szerkesztői tiszteletdíját költségvetésébe illeszti.

A továbbra is helyi előállítású bibliográfiákat a Könyvtártudományi és Módszertani Központ által időnként egybehívott országos ajánló bibliográfiai munkabizottság egyezteteti, lehetőleg kiküszöböli a párhuzamosságokat és az egymáshoz juttatást csere útján oldja meg. Már ma is vannak példák arra, hogy néhány megyei könyvtár kiadványait megküldi a többieknek is. Ennek szervezettebb formái a bizottság segítségével a közeljövőben alakulnak ki.

Az ajánló bibliográfiák problémáinak korszerű megoldása nem könnyű. Bizonyos tudományos és szakkönyvtárak ma még idegen feladatnak látják az ajánló bibliográfiák készítését, a megyei könyvtárak egy része pedig — félve a feladat nagyságától — a várakozás álláspontjára helyezkedett. Úgy véljük, hogy a kibontakozáshoz is kell legalább egy-két esztendő. A tervek megvalósítása azonban — bármily kezdeti nehézségekkel jár is — hatékonyan segíti majd a közművelődési könyvtárak tájékoztató és propaganda munkájának fejlődését, színvonalbeli emelkedését, s szinte elképzelhetetlen, hogy nélküle a szó igazi értelmében vett korszerű könyvtári szolgáltatásokat át lehessen ültetni a gyakorlatba.

Sallai István—Szilágyi Tibor

SZEGED LEGRÉGIBB
üzemében, a Kenderfonó-
gyárban ötszörösére növel-
ték a szakszervezeti könyv-
tárhelyiség alapterületét.
Az új könyvtár alapterü-
lete kerek 100 négyzetmé-
ter. A könyvtár újjáalakítá-
sában társadalmi munkát
vállaltak a gyár szocialista
brigádjai is. Pávó Ferenc
könyvtáros — kiváló nép-
művelő — 12 éves munká-
jának eredményeként a
gyár dolgozóinak 30%-a
rendszeresen olvas. Az ér-
deklődők nyolcezer szépiro-
dalmi, ismeretterjesztő és
műszaki könyv között válo-
gathatnak. (T. B.)

